

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/41/135-138>

Fərid Mehraliyev
Bakı Biznes Universiteti
magistrant
fmehreliyev1@gmail.com

“NORM” ASC-də daxili nəzarət sistemi üzrə proqram təminatının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri və müasir vəziyyəti

Xülasə

Effektiv daxili nəzarət sistemləri təşkilati dürüstlüyün, normativlərə uyğunluğun və əməliyyat səmərəliliyinin təmin edilməsi üçün çox vacibdir. Bu tədqiqat proqram təminatının təkmilləşdirilməsi yolu ilə daxili nəzarət mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinin mürəkkəbliyi ilə mübarizə aparan “NORM” ASC-yə yönəlib. Mövcud proqram məhdudiyyətlərini araşdırmaq və təkmilləşdirmə üçün əsas sahələri müəyyən etməklə, bu tədqiqat daxili nəzarət sisteminin optimallaşdırılması üçün etibarlı strategiyalar təklif etmək məqsədi daşıyır.

Metodologiya mövcud proqram funksiyalarının hərtərəfli təhlilini, onların ağırlıq nöqtələrini başa düşmək üçün maraqlı tərəflərlə müsahibələri və sənayenin ən yaxşı təcrübələri ilə müqayisə etməyi əhatə edir. Nəticələr real vaxt rejimində qərarların qəbul edilməsinə və risklərin idarə edilməsinə mane olan verilənlərin inteqrasiyası və hesabatvermə imkanlarında səmərəsizlik kimi cari proqram təminatının istifadəsində kritik boşluqları vurğulayır.

Təklif olunan həllər arasında proqnozlaşdırıcı modelləşdirmə üçün qabaqcıl analitikanın qəbulu, anomaliyaların aşkarlanması üçün süni intellektlə idarə olunan alqoritmlərin inteqrasiyası, məlumatların təhlükəsizliyi və audit qabiliyyətinin artırılması üçün blokçeyn texnologiyasının tətbiqi daxildir. Bu təkmilləşdirmələr təkcə əməliyyat iş axınlarını sadələşdirməyi vəd etmir, həm də “NORM” ASC-nin yaranan risklərə qarşı dayanıqlığını gücləndirir.

“NORM” ASC daxili nəzarət sistemi çərçivəsində proqram təminatı infrastrukturunu təkmilləşdirməklə biznes əməliyyatlarında daha çox şəffaflığa, çevikliyə və uyğunluğa nail olmaq məqsədi daşıyır. Bu tədqiqat daxili nəzarəti gücləndirmək üçün texnologiyadan istifadə ilə bağlı daha geniş müzakirəyə töhfə verir və bu inkişaf edən sahədə gələcək tədqiqatlar üçün zəmin yaradır.

Açar sözlər: *daxili nəzarət sistemi, proqram təminatının təkmilləşdirilməsi, “NORM” ASC, məlumatların inteqrasiyası, risklərin idarə edilməsi, proqnozlaşdırıcı analitika, blokçeyn, uyğunluq*

Farid Mehraliyev
Baku Business University
Master student
fmehreliyev1@gmail.com

Directions for Improving the Software on the Internal Control System at “NORM” OJSC and Modern Situation

Abstract

Effective internal control systems are crucial for ensuring organizational integrity, regulatory compliance, and operational efficiency. This study focuses on “NORM” JSC, a company grappling with the complexities of enhancing its internal control mechanisms through software improvement. By examining current software limitations and identifying key areas for enhancement, this research aims to propose viable strategies for optimizing the internal control system.

The methodology involves a comprehensive analysis of existing software functionalities, interviews with stakeholders to understand their pain points, and benchmarking against industry best practices. The findings highlight critical gaps in current software utilization, such as

inefficiencies in data integration and reporting capabilities, which hinder real-time decision-making and risk management.

Proposed solutions include the adoption of advanced analytics for predictive modeling, integration of AI-driven algorithms for anomaly detection, and the implementation of blockchain technology for enhanced data security and auditability. These improvements not only promise to streamline operational workflows but also strengthen “NORM” JSC's resilience against emerging risks.

By enhancing its software infrastructure within the internal control system, “NORM” JSC aims to achieve greater transparency, agility, and compliance in its business operations. This study contributes to the broader discourse on leveraging technology to fortify internal controls and lays the groundwork for future research in this evolving field.

Keywords: *internal control system, software improvement, “NORM” JSC, data integration, risk management, predictive analytics, blockchain, compliance*

Giriş

Bugünkü dinamik biznes mühitində daxili nəzarət sistemlərinin (ICS) effektiv işləməsi təşkilatlar üçün aktivlərin qorunması, maliyyə hesabatlarının etibarlılığının təmin edilməsi və tənzimləyici tələblərə riayət edilməsi üçün çox vacibdir (Ulukan Büyükarıkan, 2021). “NORM” ASC, bir çox müəssisələr kimi, daxili nəzarət sistemlərinin səmərəliliyinin və effektivliyinin artırılmasında proqram təminatının əsas rolunu qəbul edir. Bu hesabat “NORM” ASC-nin İCS çərçivəsində proqram təminatının təkmilləşdirilməsinin vacibliyini araşdırır, faydaları, çətinlikləri və cəlb olunan strateji mülahizələri araşdırır.

Effektiv daxili nəzarət sistemləri təkcə uyğunluq deyil, həm də əməliyyat səmərəliliyinin və risklərin idarə edilməsinin optimallaşdırılması ilə bağlıdır. Proqram təminatı bu baxımdan mühüm rol oynayır, məlumat analitikası, real vaxt rejimində monitoring və qərar qəbulu üçün qabaqcıl imkanlar təklif edir. “NORM” ASC-də İCS-nin proqram təminatı infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi daha çox şəffaflığa, çevikliyə və inkişaf edən biznes mənzərələrinə cavab verməyə yönəlmiş strateji təşəbbüsdür (Norm.az).

Tədqiqat

Bu tədqiqat proqram təminatının təkmilləşdirilməsinin “NORM” ASC-nin daxili nəzarəti üçün əhəmiyyətli dividendlər gətirə biləcəyi xüsusi sahələri araşdırır. O, mövcud problemləri araşdıracaq, həll yolları təklif edəcək və bu təkmilləşdirmələrin effektiv şəkildə həyata keçirilməsi üçün yol xəritəsini müəyyənləşdirəcək (Abbasov və b., 2003). Daxili nəzarət mexanizmlərini gücləndirmək üçün texnologiyadan istifadə etməklə, NORM ASC təkcə riskləri azaltmaq deyil, həm də əməliyyatları boyunca davamlı təkmilləşdirmə və innovasiya mədəniyyətini inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır.

“NORM” ASC-də daxili nəzarət sistemində proqram təminatının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

“NORM SC-də daxili nəzarət sistemində proqram təminatının təkmilləşdirilməsi” başlığı NORM SC-nin daxili nəzarət sistemində istifadə olunan proqram təminatının təkmilləşdirilməsi istiqamətində məqsədyönlü təşəbbüs təklif edir. Bu cür təkmilləşdirmə üçün bəzi potensial aspektlər bunlardır:

Ehtiyacların qiymətləndirilməsi: Mövcud proqram təminatı məhdudiyyətlərini, istifadəçi rəylərini və daxili nəzarət sistemində təkmilləşdirmə tələb edən xüsusi sahələri müəyyən etmək üçün hərtərəfli qiymətləndirmənin aparılması (Sally Sayyed Hussien Ahmed, & Reem Sayyed Hussien Ahmed, 2013).

Tələblərin toplanması: Təkmil proqram funksionallığı və istifadəyə yararlılıq üçün ətraflı tələbləri toplamaq üçün sistemə əsaslanan departamentlər də daxil olmaqla, maraqlı tərəflərlə əməkdaşlıq etmək (Sally Sayyed Hussien Ahmed, 2013).

Seçimlərin qiymətləndirilməsi: Ölçüləbilənlik, təhlükəsizlik, inteqrasiya imkanları və sərfəlilik kimi amilləri nəzərə alaraq müəyyən edilmiş ehtiyacları uyğun gələn potensial proqram həllərinin tədqiqi və qiymətləndirilməsi.

İnkişaf və ya fərdiləşdirmə: Tapıntılardan asılı olaraq, daxili olaraq yeni proqram funksiyalarını inkişaf etdirmək və ya “NORM” ASC-nin tələblərinə daha yaxşı uyğunlaşdırmaq üçün mövcud həlləri fərdiləşdirmək barədə qərar qəbul etmək (Norm.az).

Test və keyfiyyət təminatı: Performans standartlarına, funksionallıq tələblərinə və istifadəçi gözləntilərinə cavab verməsini təmin etmək üçün təkmilləşdirilmiş proqram təminatının ciddi sınaqdan keçirilməsi (“Auditor xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 1994).

Tətbiq və yerləşdirmə: Təkmilləşdirilmiş proqram təminatının mərhələli şəkildə təqdim edilməsinin planlaşdırılması və icrası, ola bilsin ki, istifadəçilərin yeni funksiyalar və iş axınları ilə tanış olması üçün təlim sessiyaları da daxil olmaqla.

Monitoring və əks əlaqə: Tətbiq edildikdən sonra proqram təminatının işinə nəzarət etmək üçün mexanizmlərin yaradılması, istifadəçi rəylərinin toplanması və zəruri hallarda təkrar təkmilləşdirmələrin aparılması (Rozhnova & Atazhanova, 2016).

Sənədləşdirmə və təlim: Yenilənmiş proqram təminatı funksiyalarının sənədləşdirilməsi, istifadəçi təlimatlarının yaradılması və təşkilat daxilində effektiv istifadəni təmin etmək üçün davamlı təlim və dəstəyin təmin edilməsi.

Uyğunluq və təhlükəsizlik: Təkmilləşdirilmiş proqram təminatının müvafiq normativ tələblərə uyğunluğunun təmin edilməsi və “NORM” ASC-nin daxili nəzarət sistemi daxilində təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi.

Davamlı təkmilləşdirmə: İnkişaf edən biznes ehtiyaclarına və texnoloji irəliləyişlərə əsaslanan müntəzəm yeniləmələr və təkmilləşdirmələr daxil olmaqla, davamlı təkmilləşdirmə üçün proseslərin həyata keçirilməsi (“Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 2004).

Bu aspektlərə diqqət yetirməklə, “NORM” ASC səmərəliliyi, effektivliyi və ümumi əməliyyat performansını artırmaq məqsədi ilə daxili nəzarət sistemi daxilində proqram təminatını sistemə şəkildə təkmilləşdirə bilər.

“NORM” ASC-də daxili nəzarət sistemi daxilində proqram təminatının təkmilləşdirilməsi əməliyyat səmərəliliyinin, risklərin idarə edilməsinin və ümumi təşkilati performansın artırılması üçün çox vacibdir. Proqram təminatını təkmilləşdirməklə “NORM” ASC bir sıra üstünlüklərə nail ola bilər:

Təkmilləşdirilmiş effektivlik: Yeni proqram təminatı prosesləri sadələşdirər, adi tapşırıqları avtomatlaşdırır və əl ilə edilən səhvləri azaldır ki, bu da işçilərin diqqətini daha strateji fəaliyyətlərə yönəltməyə imkan verir (Elektron hökumətin inkişafı və rəqəmsal hökumətə keçid ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 2018).

Təkmilləşdirilmiş risklərin idarə edilməsi: Qabaqcıl proqram təminatı tez-tez real vaxt rejimində risklərin monitorinqi, aşkarlanması və azaldılması üçün möhkəm funksiyaları ehtiva edir və bununla da şirkətin potensial problemlərə operativ reaksiya vermək qabiliyyətini artırır (Metin, 2020).

Məlumatların dəqiqliyi və hesabatlılığı: Təkmilləşdirilmiş proqram təminatı dəqiq və vaxtında məlumat verə bilər, hərtərəfli və fərdiləşdirilə bilən hesabat imkanları vasitəsilə daha yaxşı qərar qəbul etməyə imkan verir.

Uyğunluq və audit hazırlığı: Müasir proqram təminatı həlləri tez-tez “NORM” ASC-nin tənzimləyici tələblərə effektiv şəkildə cavab verməsini təmin edən daxili uyğunluq çərçivələrini və audit yollarını ehtiva edir.

Ölçəklənəbilirlik və uyğunlaşma: “NORM” ASC böyüdükcə, miqyaslanma bilən proqram həlləri böyük fasilələr olmadan artan iş yükünü və inkişaf edən biznes ehtiyaclarını asanlıqla ödəyə bilər (Abbasov və b., 2003).

İntegrasiya imkanları: Yeni proqram təminatı mövcud sistemlərlə təkmilləşdirilmiş integrasiya təklif edə bilər, məlumat axını və departamentlər arasında əlaqəni gücləndirir.

Ümumilikdə, “NORM” ASC-də daxili nəzarət sistemi üçün proqram təminatının təkmilləşdirilməsinə sərməyə qoymaq təkcə texnoloji tərəqqi deyil, həm də davamlı inkişaf, əməliyyat mükəmməlliyi və bazarda rəqabət üstünlüyü üçün möhkəm zəmin yaratmaqdır.

Nəticə

Yekun olaraq qeyd edək ki, “NORM” ASC-nin daxili nəzarət sistemində proqram təminatının təkmilləşdirilməsi şirkətin əməliyyat bütövlüyümüzü və səmərəliliyimizi gücləndirmək istiqamətində mühüm addımdır. Qabaqcıl proqram həllərini qəbul etməklə, biz prosesləri sadələşdirməyi, məlumatların dəqiqliyini yüksəltməyi və bütün departamentlərdə qərar qəbul etmə imkanlarını gücləndirməyi hədəfləyir. Bu strateji investisiya təkcə sənayenin ən yaxşı təcrübələrinə uyğun gəlmir, həm də aktivləri qoruyan və riskləri effektiv şəkildə azaldan möhkəm daxili nəzarəti saxlamaq öhdəliyini vurğulayır (Cəfərov, 2019). Proqram təminatının inteqrasiyası və avtomatlaşdırılması vasitəsilə proseslərin sadələşdirilməsi insan səhvlərini azalda və əməliyyat səmərəliliyini artırır. Əməliyyatların və fəaliyyətlərin real vaxt rejimində monitorinqi üçün proqram təminatından istifadə risklərin vaxtında müəyyən edilməsinə və azaldılmasına imkan verə bilər (Dövlət orqanlarında (qurumlarında) daxili idarəetmə proseslərinin elektronlaşdırılması tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 2018). İrəliləyiş, davamlı monitorinq, əks əlaqə inteqrasiyası və dövrü yeniləmələr təkmilləşdirilmiş proqram təminatı infrastrukturumuzun davamlı effektivliyinin və aktuallığının təmin edilməsində əsas rol oynayacaqdır.

Ədəbiyyat

1. “Auditor xidməti haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu. (1994).
2. Abbasov, Q. Ə., Səbzəliyev, S. M., Daşdəmirov, A. İ., Quliyev, V. M., Sadıqov, Ə. A. (2003). *Mühasibat (maliyyə) uçotu*. Dərslük.
3. Büyükarıkan, U. (2021). *Muhasebe Bilgi Sistemində Kullanılan Yeni Bilgi Teknolojileri ve Bu Texnologiyaların Rolü* [New Information Technologies Used in Accounting Information System and the Role of These Technologies]. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1533199>
4. Cəfərov, E. O. (2019). *Maliyyə hesabatının konseptual əsasları*.
5. *Dövlət orqanlarında (qurumlarında) daxili idarəetmə proseslərinin elektronlaşdırılması tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı*. (2018, 27 oktyabr). <https://president.az/az/articles/view/30468>
6. *Elektron hökumətin inkişafı və rəqəmsal hökumətə keçid ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı*. (2018, 14 mart). <https://president.az/az/articles/view/27423>
7. Metin, U. (2020). *The Association Between Environmental Strategies and Sustainability Performance in The Context of Environmental Management Accounting*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/954305>
8. Norm.az. <https://www.norm.az/>
9. Rozhnova, O., & Atazhanova, D. (2016). Methodological aspects transparency financial statements of construction companies. *Proceedings of the Voronezh State University of Engineering Technologies*, 4, 386-390
10. Sally Sayyed Hussien Ahmed. (2013). *The role of corporate governance in controlling accounting data in the field of e-commerce*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256074>
11. Sally Sayyed Hussien Ahmed, & Reem Sayyed Hussien Ahmed. (2013). *The relationship between corporate governance and transparency & disclosures in state owned enterprises (soes): literature review*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijbms/issue/26065/274599>

Daxil oldu: 19.09.2024

Baxışa göndərildi: 26.10.2024

Təsdiq edildi: 18.11.2024

Çap olundu: 30.11.2024